

Nr. 263 | juni 2009

Udgiver
Teknologirådet
Antonigade 4
DK - 1106 København K
Tel. 33 32 05 03
rtt@tekno.dk

Abonnement
Gratis pr. email
Tilmelding på:
rtt@tekno.dk
Tidligere nyheds-
breve findes på:
www.tekno.dk/rtt.htm

ISSN: 1602-4311

Jagten på det ideelle fødevareremærke

Nedtællingen til et nyt obligatorisk fødevareremærke er i gang i EU-systemet, men det foreslåede GDA-mærke skiller vandene.

Industrien versus forbrugerne	>	DI Fødevarer ønsker, at GDA-mærket skal være et frivilligt supplement til 100 g-næringsdeklarationen i EU, mens forbruger- og sundhedsorganisationer helt vil droppe GDA og udvikle et alternativ.
Portioner giver frustrationer	>	Modstanderne af GDA fremhæver brugen af portioner som hovedårsag til, at de opfatter GDA som forbrugervildledende og en vej til overspisning og endnu større fedme problemer.
Risiko for øget sukkerforbrug	>	GDA opererer med en referenceværdi i forhold til anbefalet dagligt indtag, som er baseret på en voksen kvinde. Det betyder, at børn og andre med mindre energibehov er i risiko for at få for meget sukker, fremhæver GDA-modstanderne.
Forbrugerne forstår GDA	>	Forbrugerne forstår hovedbudskaberne i de mest brugte fødevareremærker. Men de bruger ikke mærkerne. Motivationen mangler, viser ny forskning.

Dette nyhedsbrev tager afsæt i "Høring om nyt fødevareremærke – GDA og andre fødevareremærker", som Teknologirådet afholdt for Folketingets udvalg for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri, 20. maj 2009 i Landstingssalen, Christiansborg.

Diskussionen om fødevareremærkning er aktueliseret af, at man i EU-systemet netop nu er ved at formulere en forordning, som, hvis den vedtages, med ét slag vil gøre det såkaldte GDA-mærke (se faktaboks) obligatorisk i hele EU. GDA-mærket er udviklet af den europæiske fødevarerindustri ud fra et ønske om "at give mere information om indholdet af energi og næringsstoffer i fødevarer i forhold til et vejledende dagligt indtag. GDA er et redskab til forbrugerne til at vælge mad og drikkevarer som en del af en balanceret kost", som det fremgår af fødevarerindustriens hjemmeside <http://www.gdainfo.dk>.

Men GDA-mærket er langt fra det eneste fødevareremærke, som er i spil i disse år i EU's medlemslande. Næringsdeklarationen, Trafiklys-mærket og Nøglehulsmærket (se faktaboks) er andre eksempler. Og når vi i EU skal tage stilling

til, hvilke mærker, vi ønsker, er det, ifølge Thomas Boysen Anker, Institut for Medier, Erkendelse og Formidling på Københavns Universitet, relevant at stille os selv følgende to spørgsmål: Hvad vil vi med fødevareremærkning? Og hvad kan vi opnå gennem fødevareremærkning? Thomas Boysen Ankers og andres forskning i forbrugernes forståelse og brug af mærkningsordninger viser, at fødevareremærker tilsyneladende har begrænset adfærdsmæssig effekt i retning af at få forbrugerne til at leve sundere. Derfor bør man i højere grad udnytte mærkning som en vej til at fremme fødevarerproducenternes incitamenter til at udvikle sundere produkter. Det kan fx ske ved at markedsføre et nyt fødevareremærke som led i en offentlig sundhedskampagne, hvor målet er, at forbrugerne opfatter mærket som et vigtigt element i en sund og moderne livsstil.

Modstand mod GDA

Det vil være katastrofalt, hvis GDA-mærket bliver obligatorisk i EU, mener blandt andre Forbrugerrådet og Kræftens Bekæmpelse, som er enige om, at GDA er vildledende og præget af uoprettelige systemfejl – og at mærket derfor skal fjernes fra EU-lovgivningen. De afviser samtidig synspunktet om, at det er for sent at komme igennem med ændringer i forhold til GDA – og bakked her op af juraprofessor Jens Hartig Danielsen. Han vurderer, at der er gode muligheder for, at Danmark, selv på dette fremskredne tidspunkt, hvor GDA har været i høring hos offentlige myndigheder og interesseorganisationer i alle EU-lande, kan få succes med at påvirke udformningen af EU's fødevaremærkning. Men det forudsætter et massivt politisk benarbejde uden for Christiansborg. Politikerne kan forsøge at påvirke Ministerrådet gennem den danske minister, ligesom de kan arbejde for at påvirke medlemmerne af henholdsvis Parlamentet og Kommissionen. Jens Hartig Danielsen finder det realistisk, at man fra dansk side kan trænge igennem med ændringer af konkrete bestemmelser i forordningsforslaget, mens det er mindre sandsynligt, at vi vil få succes med at få EU til helt at forkaste forslaget.

Det er især tre elementer i GDA-mærket, som skiller vandene – og som de danske politikere muligvis vil søge ændret i EU's forordning: For det første GDA's brug af næringsindhold pr. portion i stedet for pr. 100 g, som vi er vant til i den hjemlige mærkning, og for det andet, at GDA-mærket angiver den totale sukermængde i produktet – og ikke kun tilsat sukker, som vi kender

GDA + tre andre mærker

GDA (Guideline Daily Amount eller på dansk "vejledende dagligt indtag") er udviklet af Den Europæiske Fødevareindustri (CIAA). GDA findes i dag på 25 pct. af samtlige fødevarer i EU. I Storbritannien, hvor GDA har været en realitet i 10 år, findes mærket på 63 pct. af fødevarerne, og i Danmark, hvor GDA har været på banen i to år, sidder mærket på godt 20 pct. af fødevarerne. GDA viser fødevarens indhold af henholdsvis energi og næringsstofferne sukker, fedt, mættet fedt og salt i forhold til en referenceværdi i procent, som svarer til et passende dagligt indtag for en referenceperson, som er en voksen kvinde med et moderat fysisk aktivitetsniveau. GDA-værdien angives i én portion af den enkelte fødevarer. Energiindholdet skal stå på forsiden af emballagen, mens det er op til producenten selv at bestemme, om indholdet af sukker, fedt, mættet fedt og salt skal stå på forsiden eller på bagsiden. For nogle fødevarer som fx morgenmadsprodukter og brød kan man også anføre indholdet af kostfibre.

fra den hjemlige mærkning. For det tredje opererer GDA i forhold til det anbefalede daglige indtag af næringsstoffer med en referenceværdi, der er baseret på en voksen, moderat fysisk aktiv kvinde. Det betyder, at børn og andre med mindre energibehov er i risiko for at få for meget sukker, hvis de følger GDA-mærkningen. Det er et udbredt synspunkt, at disse tre elementer i GDA-mærket vil bidrage til at skabe større uklarhed blandt forbrugerne i forhold til, hvad der er sund levevis.

Næringsdeklarationen

- er et fuldt harmoniseret, frivilligt mærke i EU, som kan bruges på alle fødevarer og rummer informationer om indholdet af energi og næringsstoffer pr. 100 g/100 ml af varen. Producenterne må gerne angive næringsindholdet pr. portion, men kun som supplement til indholdet pr. 100 g/100 ml og kun hvis størrelsen af én portion samtidig defineres. Mærket er obligatorisk i de tilfælde, hvor produktet ernærings- eller sundhedsanpriser. EU-kommissionen har i januar 2008 fremsat forslag om, at Næringsdeklarationen med oplysninger om energi, fedt, mættet fedt, kulhydrat, sukker og salt skal gøres obligatoriske på alle fødevarer. Ifølge forslaget skal det være frivilligt, om producenterne vil medtage indholdet af transfedt, umættet fedt, flerumættet fedt, polyoler, stivelse, kostfibre, proteiner, vitaminer og mineraler. Kommissionen foreslår, at man indfører et koncept, hvor indholdet af næringsstoffer og energi skal angives i forhold til et vejledende dagligt indtag i forhold til en referenceperson (som ved GDA-mærket).

Diskussioner om portioner

Formålet med ernæringsmærkning er at give forbrugerne en overordnet information om den enkelte fødevarer, så de kan træffe et ernæringsmæssigt sundt valg i supermarkedet. Det er der mange, der ikke mener, GDA-mærket lever op til. Det er især brugen af portionsangivelser i GDA, som vurderes negativt. Heddie Mejbom, ph.d. og agronom på DTU Fødevareinstituttet, finder det problematisk, at GDA bruger portionsstørrelser, som i nogle tilfælde forekommer urealistisk små. Fødevareindustrien påpeger at portionsstørrelserne skal opfattes om anbefalede portionsstørrelser, altså en anbefaling til forbrugerne af hvor meget de bør indtage af produktet. Derudover er en portions procentandel af det daglige forbrug defineret på basis af en referenceperson, som er en voksen kvinde med et moderat fysisk aktivitetsniveau. Hun peger på, at næringsbehovet er meget forskelligt fra person til person og veksler med køn, alder og aktivitetsniveau. De anførte

Udgiver

Teknologirådet
Antonigade 4
DK - 1106 København K
Tel. 33 32 05 03
rtt@tekno.dk

Abonnement

Gratis pr. email
Tilmelding på:
rtt@tekno.dk
Tidligere nyhedsbrev
findes på:
www.tekno.dk/rtt.htm

ISSN: 1602-4311

værdier i GDA-mærket, opført som procent af vejledende dagligt indtag, kan derfor være misvisende, og der er risiko for, at forbrugerne bliver vildledt af urealistisk små portionsstørrelser, som kan få fødevarer til at tage sig ernæringsmæssigt sundere ud, end de faktisk er. Det kan medføre, at forbrugerne fejlvurderer en fødevarers indhold af energi og næringsstoffer i forhold til sit eget eller fx sit barns behov – og det kan igen føre til overspising og overvægt, påpeger hun.

Heddie Mejborn bakkes op i sine synspunkter af Kræftens Bekæmpelse og Forbrugerrådet. I Forbrugerrådet mener man ikke, det er muligt at definere standardportioner, fordi portionsstørrelsen afhænger af appetit, humør, vane, kultur, om man kan lide maden og meget andet. Der er store variationer mellem forskellige mennesker, mellem forskellige produkter inden for samme produktgruppe og på tværs af forskellige madkulturer i forskellige EU-lande. Der findes ikke en standardeuropæer, som kun spiser standardportioner. De store variationer betyder, at den GDA-procent, som angives på fødevarer, ofte vil være langt fra den reelle værdi, der svarer til det konkrete produkt, som bliver spist af en konkret person, lyder det fra Forbrugerrådet.

Kræftens Bekæmpelse fremhæver det problematiske i, at GDA ikke skelner mellem sunde og usunde fødevarer. GDA fokuserer på fedt, sukker, salt og fiber, men ikke på de mange livsvigtige næringsstoffer, som findes i frugt, grønt, fisk, mælk, kød og fuldkorn. Konsekvensen er, at fx lightsodavand fremstår sundere end minimælk, at sukkersodavand ser lige så sundt ud som appelsinjuice og at et stykke laks fremstår mindre sund end en forårsrulle. Samtidig modarbejder GDA de officielle kostråd: Et æble indeholder ifølge GDA 25 pct. af det daglige sukkerindtag, mens en sodavand indeholder 5 pct. af det daglige kaloriebehov. Det første modarbejder 6 om dagen-kampagnen og det sidste max ½ liter sodavand om ugen-kampagnen. På den måde støtter GDA ikke forbrugeren i at vælge sunde fødevarer, mener Kræftens Bekæmpelse.

DI Fødevarerindustrien oplyser, at man arbejder på at ændre portionsstørrelserne i GDA og visualisere dem som fx en skefuld eller en kopfuld. Det vil man også gerne samarbejde med myndighederne om.

Alternativer til GDA

Kræftens Bekæmpelse foreslår, at man dropper at forbedre GDA, Trafiklysmærket eller Nøglehulsmærket. I stedet skal man afsætte tid og ressourcer til at udvikle og afprøve en helt ny og bedre mærkningsløsning med inspiration fra stærke udenlandske mærker – bl.a. de amerikanske "Nutrient-Rich Food Index", Pyramidemærket og NuVal-mærket. Der er behov for et stærkt

fødevarermærke, som kan medvirke til at bremse fedmeepidemien, men det kræver, at mærket er objektivt og reelt vejleder forbrugerne til at vælge sundere produkter, og at det giver maksimal tilskyndelse til fødevarerproducenterne til at udvikle sundere produkter. Derudover skal mærket være let tilgængeligt, så informationerne hurtigt kan afkodes af forbrugerne i købsituationen. Mærket skal også gøre det nemt at skelne mellem sundt og usundt og at sammenligne produkter på tværs af fødevarergrupper, mener Kræftens Bekæmpelse, der møder opbakning fra Forbrugerrådet, som også anbefaler udvikling af en erstatning for GDA og andre mærker. Forbrugerrådet ønsker et let aflæseligt trafiklysmærke, der skelner mellem sundt og usundt og som understøtter de danske kostråd og de Nordiske Næringsstofanbefalinger.

Trafiklysmærket

- er udviklet af det britiske Food Standards Agency (FSA) og giver oplysninger på forsiden af emballagen om indholdet af næringsstofferne fedt, mættet fedt, sukker og salt. Ud for det enkelte næringsstof angives det, om indholdet i produktet er højt (rød farve), moderat (gul farve) eller lavt (grøn farve). Det er frivilligt, om man vil omtale produktets energiindhold. En fødevarer, som bidrager med mere end 30 pct. af en voksens daglige maksimumindtag af fedt, mættet fedt og sukker, og mere end 40 pct. af salt, mærkes med en rød farve. Der anvendes portionsstørrelser, som er bestemt af producenterne.

Hos FDB/COOP, som har ernæringsmærket egne produkter siden 1970, anbefaler man, at det skal være et krav til et kommende ernæringsmærke, at det er troværdigt, relevant og forståeligt – og fremmer sunde kostvaner. Konkret foreslår man, at mærket bygger på et solidt fagligt grundlag, der ikke kan stilles spørgsmålstegn ved. Mærket skal også bakke op om ernærings- og sundhedspolitikker og officielle kostanbefalinger. Og så skal det være relevant og forståeligt for befolkningen og måske især for de grupper, som har de største sundhedsproblemer. Endelig skal det bygge på både en næringsdeklaration med indhold pr. 100 g/100 ml og et såkaldt fortolkende mærke som Nøglehullet, mener man i FDB/COOP.

Bakker om op GDA

Brancheorganisationen DI Fødevarer mener, at et GDA-mærket gør det nemt og hurtigt for forbrugerne at aflæse indholdet af energi, sukker, fedt, mættet fedt og salt i købsituationen. Derfor an-

Udgiver

Teknologirådet
Antonigade 4
DK - 1106 København K
Tel. 33 32 05 03
rtt@tekno.dk

Abonnement

Gratis pr. email
Tilmelding på:
rtt@tekno.dk
Tidligere nyhedsbreve findes på:
www.tekno.dk/rtt.htm

ISSN: 1602-4311

Nøglehulsmærket

- har eksisteret siden 1989 og er udviklet af Svensk Näringsforskning og den svenske fødevarerindustri i fællesskab. Det er et frivilligt mærke, som kun må bruges på fødevarer, der lever op til de Nordiske Næringsstof Anbefalinger (NNA) og de svenske kostråd. Nøglehulsmærket opererer med 26 produktgrupper og omtaler næringsstofferne fedt, mættet fedt, transfedt, sukker, salt og kostfibre. Næringsstofferne angives pr. 100 g/100 ml og kostfibre kan angives pr. 100 kJ. Sverige, Danmark og Norge samarbejder om at udvikle et nyt fællesnordisk ernæringsmærke, som bliver en moderniseret udgave af Nøglehulsmærket.

befaler de brugen af GDA. DI Fødevarer mener også, at GDA både gør forbrugerne i stand til at vurdere, hvad de bør indtage pr. dag, og at mærket understøtter produktudvikling i retning af fødevarer med mindre fedt, salt og sukker. Det kan udledes af en undersøgelse, som er foretaget af den engelske supermarkedskæde Tesco. GDA-mærkning på sandwich førte til, at Tesco's salg af usunde sandwich faldt med over 30 pct. – samtidig med at salget af sundere alternativer steg med over 50 pct. I DI Fødevarer erkender man, at der stadig mangler en mere fyldestgørende, videnskabelig undersøgelse af, om fødevaremærker reelt har indflydelse på forbrugernes valg af sundere fødevarer.

Klaus G. Grunert, professor i marketing ved Handelshøjskolen i Århus, er netop i gang med sådan undersøgelse, hvis resultater ventes klar i 2011. Tidligere har han undersøgt, om forbrugerne forstår at tolke bl.a. GDA-mærket korrekt. Og det gør flertallet faktisk, oplyser han. Det er til gengæld et fåtal, som bruger fødevaremærker, når de køber ind. I Storbritannien orienterer 27 pct. af forbrugerne sig på mærker ved indkøb, i Sverige er tallet 17 pct. og i Frankrig 9 pct. På baggrund af den manglende videnskabelige viden på området, anbefaler Klaus G. Grunert, at EU udskyder sin beslutning om udformningen af et fælles fødevaremærke indtil vidensgrundlaget er bedre. Det bakker Inge Tetens, forskningschef ved DTU Fødevareinstituttet, ham op i. Hun pointerer også, at ingen mærkningsordninger kan stå alene. Fødevaremærkning skal altid suppleres med en grundig oplysningsindsats til borgerne, siger hun.

Ekspert i fødevaremærkning synes endvidere enige om, at ernæringsmærkning skal være nem at forstå i forhold til angivelse af næringsindhold. Mærkningen skal således give forbrugerne overordnet information om den enkelte fødevarer, så de kan træffe et ernæringsmæssigt

sundt valg. Mærkningen skal desuden understøtte myndighedernes officielle kostråd og derigennem medvirke til at bremse fedmeepidemien og fremme sund levevis i alle befolkningsgrupper uanset uddannelsesbaggrund og økonomisk/social placering i samfundet.

Læs mere om høringen og find høringsrapporten på www.tekno.dk

Fra Rådet til tinget udgives af Teknologirådets sekretariat. Redaktør Ida Leisner. Dette nummer er skrevet af freelancejournalist Jakob Vedelsby.

De sidste fem numre af Fra rådet til tinget

Nr. 262: Teknologi og marginalisering

Nr. 261: Et 91-strengt AF-system

Nr. 260: Trængsel og kørselsafgift

Nr. 259: Prise vil passe på privatlivet

Nr. 258: Transportvaner udfordres af klimaet

Fra rådet til tinget stilles alene til rådighed for visning/læsning. Det er ikke tilladt at kopiere, hverken på papir, elektronisk eller i digital form. Der må dog tages kopi til egen personlig brug, jf. Ophavsretslovens § 12. Der må kun citeres med kildeangivelse og kun linkes til visninger på måder, der fører hen til Teknologirådets hjemmeside. Yderligere rettigheder til materialet kan aftales ved henvendelse til redaktør Ida Leisner.

Udgiver

Teknologirådet
Antonigade 4
DK - 1106 København K
Tel. 33 32 05 03
rtt@tekno.dk

Abonnement

Gratis pr. email
Tilmelding på:
rtt@tekno.dk
Tidligere nyhedsbreve findes på:
www.tekno.dk/rtt.htm

ISSN: 1602-4311